

Justitiedepartementet
103 33 Stockholm

Yttrande

Stockholm 2025-12-15

Nya regler om arv och testamente (SOU 2025:91)

Sammanfattning

När det gäller förslaget om efterarvsrätt till försäkringssättning menar Svensk Försäkring att presumtionsregeln bör framgå i lagtext. Vidare bör det inte finnas någon presumtion för efterarvsrätt vid pensionsförsäkring.

Utredningens förslag om att det i bouppteckningen ska lämnas vissa uppgifter om försäkringar är onödigt långtgående och bör begränsas avsevärt.

I anslutning till förslaget om ändring i försäkringsavtalslagen bör det förtydligas att ett försäkringsbolag inte utan särskild anledning ska behöva undersöka om förlust av rätten till försäkringssättning föreligger.

Svensk Försäkring begränsar sina synpunkter till de delar av förslaget som bedöms ha betydelse för försäkringsbranschen.

Förslaget om att försäkringsbelopp ska beaktas vid tillämpningen av basbeloppsregeln

Vid tillämpningen av basbeloppsregeln ska, enligt lagförslaget, försäkringsbelopp beaktas som tillfallit den efterlevande maken i anledning av den först avlidna makens död enligt förmånstagarförordnande *gjort av denna* (3 kap. 1 a § andra stycket 4 ärvdabalken). Ett förmånstagarförordnande till förmån för make eller maka kan emellertid tillkomma genom att det tas in i försäkringsvillkoren (se 14 kap. 3 § andra stycket försäkringsavtalslagen). Den typen av standardförordnaden är vanliga. En begränsning till enbart fall där den först avlidna maken formulerat förmånstagarförordnandet förefaller inte ha varit avsedd (jfr författningskommentaren s. 426). Ett förtydligande bör göras i detta avseende.

I betänkandet anges att alla slags försäkringssättningar som den efterlevande maken får bör beaktas (s. 190). När det gäller periodiskt utfallande

försäkringsersättning finns dock oklarheter som behöver belysas. Utbetalningen till den efterlevande maken kan då upphöra innan tidpunkten för slututbetalning, om den efterlevande maken avlider. Det är oklart hur de förutsättningarna ska beaktas vid tillämpningen av basbeloppsregeln, liksom i samband med efterarv.

Förslaget om efterarvsrätt till försäkringsersättning

Presumtionsregeln bör framgå i lagtext

I betänkandet föreslås att arvingar i första och andra arvsklasserna ska ha efterarvsrätt till försäkringsersättning som den efterlevande maken fått med fri förfoganderätt, om inte särskilda omständigheter talar för annat (s. 192 och 427). I själva lagförslaget anges emellertid endast att efterarvsrätt *kan* gälla (3 kap. 2 § första stycket andra meningen). Intresset av tydliga regler talar för att presumtionsregeln ska komma till uttryck i lagtext. Det är också svårt att överblicka vilka konsekvenser det nuvarande lagförslaget får när t. ex. tillämpningsområdet inte framgår närmare.

När det nu förtydligas i lagtexten att efterarvsrätt till försäkringsersättning kan föreligga bör det också övervägas om övriga bestämmelser i den aktuella paragrafen, som har utformats för ett annat tillämpningsområde, bör anpassas. Exempelvis vore det önskvärt att klargöra hur kravet på konkret efterarvsrätt i 3 kap 2 § andra stycket ärvdabalken förhåller sig till ett särkullbarns efterarvsrätt i försäkringsersättning, t.ex. om ett särkullbarn har efterarvsrätt till försäkringsersättning även om särkullbarnet fått ut hela arvet efter sin förälder vid den förälderns död.

Ingen presumtion för efterarvsrätt vid pensionsförsäkring

Svensk Försäkring delar utredningens uppfattning att typen av försäkring kan påverka bedömningen av om det finns särskilda omständigheter som talar emot en efterarvsrätt och att presumtionen enklare kan brytas vid livränteförsäkringar såsom pensionsförsäkringar (s. 427 och 428).

Enligt vår mening bör det emellertid inte alls finnas någon presumtion för efterarvsrätt för pensionsförsäkring. Den typ av pensionsförsäkring som här är aktuell, efterlevandepension, avser att efter den försäkrades död trygga efterlevandes löpande försörjning. Försörjningssyftet manifesteras till exempel genom de kvalitativa krav som uppställs i inkomstskattelagen för att efterlevandepension ska klassificeras som pensionsförsäkring (se prop. 1975/76:31 s. 115 och 122). Förmånstagarkretsen har t.ex. begränsats till de närmsta familjemedlemmarna och särskilda utbetalningskrav gäller (se närmare 58 kap. 13 och 14 §§ inkomstskattelagen). Eftersom efterlevandepension är avsedd för den efterlevandes försörjning och faller ut periodiskt skiljer sig pensionen från flertalet andra tillgångar som tillfaller efterlevande make. Med hänsyn till försörjningssyftet

och att beloppet normalt konsumeras finns skäl att klargöra att presumtionen för efterarb inte gäller avseende efterlevandepension. Ett förtydligande i detta avseende är praktiskt viktigt då efterlevandepension i pensionsförsäkring, t.ex. i tjänstepensionsförsäkring, är mycket vanligt förekommande. Motsvarande förtydligande bör kunna göras i fråga om livränteförsäkringar generellt.

Arbetsgivarägd försäkring ska inte ingå i underlaget för att bestämma efterarb

Förslagen om efterarvrrätt till försäkringsersättning förefaller omfatta, förutom försäkring som ägs av den avlidne maken, även arbetsgivarägda försäkringar med förmånstagarförordnande till förmån för efterlevande make. Det är Svensk Försäkrings uppfattning att det skulle avvika från den utgångspunkt som i övrigt gäller för vilken egendom som ska ingå i den dödes kvarlåtenskap, om även försäkring som inte ägs av någon av makarna skulle ingå vid bestämmande av efterarvsandelen, se närmare nedan. Det anges i utredningen att 1 kap. 5 § försäkringsavtalslagen, som innebär att den försäkrade i en arbetsgivarägd försäkring när det gäller bland annat förfoganden i form av förmånstagarförordnande är att anse som försäkringstagare, utgör skäl för att sådan försäkring ska ingå vid bestämmande av efterarvsandelen (s. 195). Det stadgandet är dock dispositivt och kan ändras genom en avvikande reglering i försäkringsvillkoren. Sammanfattningsvis är det Svensk Försäkrings mening att det finns skäl att förtydliga att försäkring som ägs av någon annan än makarna, däribland arbetsgivarägd försäkring, inte ska ingå i underlaget för att bestämma efterarvsandelen.

Förslaget om vad en bouppteckning ska innehålla

Uppgiftsskyldighetens omfattning är oklar

En bouppteckning ska innehålla uppgift om livförsäkringar som inte ingår i kvarlåtenskapen till följd av att förmånstagare insatts (20 kap. 5 § ärvdabalken). I betänkandet föreslås att även förmånstagare ska anges, oavsett vem som är förmånstagare, samt värdet om efterlevande make är förmånstagare.

Enligt huvudregeln i 20 kap. 4 § ärvdabalken ska den dödes tillgångar och skulder antecknas i bouppteckningen. Uppgift ska därför inte lämnas om försäkring som tillhör någon annan än den döde. Den kompletterande uppgiftsskyldigheten i 20 kap. 5 § ärvdabalken gäller livförsäkringar som *till följd* av att förmånstagare insatts *inte ingår i kvarlåtenskapen*. Enligt ordalydelsen ska det alltså handla om en försäkring som utan förmånstagarförordnandet skulle ingå i dödsboet. Försäkringar som tillhör någon annan än den döde kan därför aldrig omfattas.

Förslagen om efterarvrrätt till försäkringsersättning och om ändringar i basbeloppsregeln ger intryck av att omfatta även arbetsgivarägda försäkringar med förmånstagarförordnande till förmån för efterlevande make. Som framgår ovan

menar Svensk Försäkring att försäkring som inte ägs av den avlidne maken, som t.ex. arbetsgivarägd försäkring, inte ska ingå vid beräkning av efterarvssandelen. Den slutsatsen vinner stöd av bestämmelserna i 20 kap. 4 och 5 §§ ärvdabalken.

Som framgår i det följande skulle en sådan utvidgning av uppgiftsskyldigheten dessutom vara betungande.

Uppgiftsskyldigheten är onödigt långtgående och bör begränsas

Den som upprättar bouppteckning kommer att vända sig till försäkringsbolagen för att inhämta de nya uppgifterna i 20 kap. 5 § ärvdabalken. Att ta fram denna information kommer av flera skäl att bli betungande för försäkringsbolagen.

Till att börja med kan det röra sig om uppgifter från ett stort antal försäkringar. Det handlar t.ex. om vanligt förekommande försäkringar som pensionsförsäkring. Om den föreslagna uppgiftsskyldigheten ska omfatta andra försäkringar än sådana som tillhör den avlidne maken, t.ex. arbetsgivarägd tjänstepension och arbetsgivarägd tjänstegrupplivförsäkring blir tillämpningsområdet mycket omfattande.

Vidare är det oklart hur den som ska förrätta bouppteckning ska kunna ta fram värdet på försäkringar där försäkringsbeloppet inte utbetalas som ett engångsbelopp utan utbetalningen periodiseras. Det kommer att vara svårt för den som ska förrätta bouppteckning att på egen hand kapitalisera periodiskt utfallande belopp. Det utfallande beloppet är då inte bestämt på förhand utan kan bero av okända faktorer som t.ex. förmånstagarens livslängd. En kapitalisering förutsätter därför att olika antaganden görs. Dessa värden finns inte hos försäkringsbolagen i dag och försäkringsbolag kan enbart lämna uppgift om försäkringens faktiska värde vid den tidpunkt när uppgiften lämnas. För förmånsbestämda försäkringar saknas emellertid något sådant faktiskt värde. För fondförsäkring skulle det vara fråga om fondernas värde och för traditionell försäkring det garanterade värdet och andel i eventuellt överskott. Det bör vara upp till den som förrättar bouppteckningen att baserat på en sådan uppgift bedöma om och hur värdet ska kapitaliseras.

Enligt vår mening är uppgiftsskyldigheten onödigt långtgående och bör begränsas avsevärt. Som framgår ovan menar utredningen att uppgiften om värde behövs för att kunna beräkna efterarv och för att bedöma om basbeloppsregeln blir tillämplig. Utredningen har emellertid inte närmare analyserat i vilka situationer det rent faktiskt är motiverat att inhämta uppgifterna. En utvidgning av uppgiftsskyldigheten i förhållande till efterarvsrätten måste också bedömas i ljuset av att de ändringar som föreslås i efterarvsrätten beskrivs som förtydliganden. Frågor om efterarvsrätt till försäkring har alltså hanterats i bouppteckningar under motsvarande förutsättningar under lång tid med nuvarande uppgiftsskyldighet.

Utredningens förslag i förhållande till efterarvsrätt är utformat så att uppgift om värdet ska lämnas oavsett om efterarvsrätt kan komma i fråga för det utfallande försäkringsbeloppet. Det framstår t.ex. inte som motiverat att värdet av pensionsförsäkringar med efterlevande make som förmånstagare ska redovisas om det inte ska användas som underlag i efterarvsdelen. Detsamma gäller försäkring som ägs av någon annan än den avlidne maken som t.ex. arbetsgivarägd försäkring. Med utgångspunkt i de synpunkter vi lämnat ovan bör

uppgiftsskyldigheten i denna del kunna begränsas bl.a. genom att värdet av efterlevandepension i pensionsförsäkring och försäkring som ägs av någon annan än den avlidna maken som t.ex. arbetsgivarägd försäkring helt undantas.

Även i förhållande till basbeloppsregeln är förslaget utformat så att uppgifter ska lämnas som inte behövs. Värdet behövs t.ex. knappast om det även utan detta står klart att basbeloppsregeln inte är tillämplig. Så torde ofta vara fallet. I betänkandet uppmärksammas att basbeloppsregeln inte tillämpas så ofta. Bodelnings- och skiftesvärden är sällan så låga att den blir tillämplig (s. 188). Mot denna bakgrund bör den föreslagna uppgiftsskyldigheten även i denna del begränsas och inte gå längre än nödvändigt.

Sammanfattningsvis menar vi att uppgiftsskyldighetens omfattning bör begränsas avsevärt, t.ex. genom att undanta pensionsförsäkring och försäkring som ägs av annan än den avlidne maken från de uppgifter som ska anges i bouppteckningen.

När det gäller skyldigheten att ange förmånstagare bör den som förrättar bouppteckning kunna fullgöra skyldigheten genom att ange innehållet i förmånstagarförordnandet. Om uppgiften skulle avse vem som faktiskt har rätt till beloppet skulle bouppteckningen alltid behöva avvakta att försäkringsfallet är reglerat.

Förslaget till ändring i försäkringsavtalslagen

Ett försäkringsbolag ska inte utan särskild anledning behöva undersöka om förlust av rätten till försäkringsersättning föreligger

Utredningen föreslår att tillämpningsområdet för bestämmelserna om förlust av rätten till försäkringen eller försäkringsersättningen i 14 kap. 15 § försäkringsavtalslagen utvidgas. För att ett försäkringsbolag i förekommande fall ska kunna tillämpa reglerna måste bolaget få kännedom om att en händelse som medför förlust av rätten till försäkring eller försäkringsersättning har inträffat. Det kan inte begäras att ett försäkringsbolag utan särskild anledning ska undersöka om sådana förhållanden föreligger innan ersättning betalas, särskilt som bolagets möjligheter att inhämta sådan information är mycket begränsade.

När det gäller betalning på grund av förmånstagarförordnande följer av försäkringsavtalslagen att ett försäkringsbolag i princip ska kunna stödja sig på det förmånstagarförordnande som har meddelats försäkringsbolaget (16 kap. 2 § och prop. 2003/04:150 s. 568 f). Det kan i allmänhet inte begäras att försäkringsbolaget ska undersöka om någon annan än förmånstagaren är berättigad till ersättning. Försäkringsbranschen utgår ifrån att motsvarande synsätt ska kunna tillämpas när det gäller förlust av rätten till försäkringsersättning. Detta bör förtydligas i författningskommentaren.

Uttryck som används i förslagen

Tillämpningsområdet kommer till uttryck på olika sätt i förslaget om efterarvsrätt till försäkringsersättning, som omfattar *försäkringsersättning*, och i förslaget om

basbeloppsregeln, som omfattar *försäkringsbelopp och annan ersättning*. Vad som avses med annan ersättning framgår inte närmare och inte heller om någon skillnad är avsedd i fråga om de två förslagens tillämpningsområde i dessa delar. Det är inte heller klart om ett förmånstagarförvärv som omfattar försäkringen omfattas av förslagen (jfr prop. 2003/04:150 s. 542). Frågan om tillämpningsområdet och hur det kommer till uttryck bör mot denna bakgrund övervägas närmare.

Elektronisk underskrift av förmånstagarförordnande

Svensk Försäkring påminner om den hemställan som vi tidigare gjort om elektronisk underskrift av förmånstagarförordnande. Att kunna underteckna ett förmånstagarförordnande även elektroniskt skulle underlätta för försäkringsbolagens kunder. En sådan lagändring skulle också ligga väl i linje med utredningens förslag om att det ska vara möjligt att upprätta testamente digitalt.

Svensk Försäkring

Johan Lundström

Rickard Sobocki